

Społeczne i demograficzne cechy procesu migracji z Białorusi do Polski w latach 2016–2020

MARK NARBUT¹

ORCID: 0000-0003-2549-9461

Uniwersytet w Białymstoku

Abstrakt

W niniejszym artykule dokonano analizy procesu migracji z Białorusi do Polski w drugiej dekadzie XXI wieku. Celem artykułu jest ujawnienie społecznych i demograficznych cech ruchu migracyjnego z Białorusi do Polski oraz ukazanie specyfiki motywacji i adaptacji białoruskich imigrantów w Polsce jako w nowym miejscu osiedlania się. Dla osiągnięcia zamierzonego celu w artykule zostaną udzielone odpowiedzi na następujące pytania: jakie są cechy społeczno-demograficzne ruchu migracyjnego z Białorusi do Polski? Jakie są motywy migracji obywateli Białorusi do Polski? Jakie są specyficzne cechy adaptacji białoruskich imigrantów w nowym miejscu osiedlania się? Do uzyskania odpowiedzi na postawione pytania zastosowano kompleksową metodologię: analizę zastanych danych statystycznych oraz badanie jakościowe przeprowadzone techniką indywidualnego wywiadu pogłębionego. Analiza zastanych danych statystycznych stworzyła perspektywę do przedstawienia specyfiki migracji, przede wszystkim jako fizycznego ruchu przestrzennego z Białorusi do Polski, a także umożliwiła uszczegółowienie profilu społecznego białoruskich imigrantów. Jednocześnie dane zebrane w ramach badania jakościowego stanowiły podstawę do określenia specyfiki procesu adaptacji oraz poznania motywacji migracyjnej wśród białoruskich imigrantów.

Słowa kluczowe: proces migracji, Białoruś, Polska, adaptacja, imigranci.

Social and Demographic Features of the Migration Process from Belarus to Poland in 2016–2020

This article analyses the process of migration from Belarus to Poland in the second decade of the 21st century. The aim of the article is to reveal the social and demographic features of the migration movement from Belarus to Poland and to show the specific motivation and adaptation of Belarusian

¹ m.narbut@uwb.edu.pl

immigrants in Poland as a new place of settlement. In order to achieve the intended purpose, the article will answer the following questions: what is the socio-demographic features of the migration movement from Belarus to Poland? What are the motives of migration of Belarusian citizens to Poland? What are the specific features of adaptation of Belarusian immigrants in the new place of settlement? In order to obtain answers to the questions posed, a comprehensive methodology was used: analysis of found statistical data and qualitative research conducted with the technique of individual in-depth interview. The analysis of the found statistical data created a perspective for presenting the specifics of migration, first of all as a physical spatial movement from Belarus to Poland, and also made it possible to detail the social profile of Belarusian immigrants. At the same time, the data collected as part of the qualitative study provided a basis for defining the specifics of the adaptation process and learning about migration motivation among Belarusian immigrants.

Keywords: migration process, Belarus, Poland, adaptation, immigrants

1. Wprowadzenie

Pomimo dynamicznego rozwoju studiów migracyjnych w Polsce po 1989 roku (Horlets, Lesińska, Okólski 2018) migracja z Białorusi do Polski pozostaje stosunkowo rzadkim przedmiotem badań migracyjnych. W pracach naukowych można zauważyć, że rozpatrywanie migracji z Białorusi do Polski nie jest traktowane osobno, ale jako element szerszego procesu przemieszczania się ludności na świecie, w tym do Polski (zob. Mucha 2005; Bloch, Goździak 2010; Górny i in. 2013; Brunarska, Lesińska 2014; Dolińska 2014; Jaroszewicz i Kindler 2015; Andrejuk 2015; Andrejuk 2015a; Dolińska 2017; Gońda 2017; Petrakova 2022). Powstaje zatem luka w badaniach, którą należy systematycznie uzupełniać o konkretne przykłady opisu i analizy rozwijającego się obecnie procesu migracji. Kolejnym argumentem przemawiającym za analizą tego kierunku migracyjnego są dane statystyczne Urzędu do Spraw Cudzoziemców, które wskazują na znaczny wzrost liczby białoruskich imigrantów w Polsce w ostatnich latach. W kwietniu 2021 roku liczba białoruskich imigrantów posiadających ważne zezwolenia na pobyt w Polsce przekroczyła 30 tys. osób, stanowiąc pod względem liczebności drugą, po Ukraińcach, grupę imigrantów w Polsce. Warto dodać, że po wyborach prezydenckich w 2020 roku na Białorusi, w związku z nasileniem się kryzysu politycznego, wzrosła też liczba osób ubiegających się o ochronę międzynarodową w Polsce. Od sierpnia 2020 do końca marca 2021 takie wnioski złożyło ponad 630 Białorusinów (UDSC 2021). Dodatkowo zgodnie z danymi Straży Granicznej Polski od 18 sierpnia 2020 do 16 lutego 2022 udzielono pomocy 26,2 tys. obywateli Białorusi. W tym okresie na podstawie wizy wydanej ze względów *humanitarnych*² przybyło do Polski 14,3 tys. obywateli Białorusi; 4 tys. obywateli Białorusi ubiega się o ochronę międzynarodową w Polsce, a 7,9 tys. obywateli przyjechało do Polski w ramach programu *Poland. Business*

² Wizy humanitarne to jedno z narzędzi, które umożliwia państwu przyznanie pomocy osobom, które potrzebują legalnego i bezpiecznego dostępu do ochrony międzynarodowej.

*Harbour*³ (Straż Graniczna 2022). Zatem, uwzględniając te statystyki, mamy do czynienia ze zjawiskiem liczebnie znaczącym i równocześnie aktualnym dla badań o charakterze analitycznym.

Biorąc pod rozwagę przedstawiony kontekst, celem artykułu jest ujawnienie społecznych i demograficznych cech ruchu migracyjnego z Białorusi do Polski oraz ukazanie specyfiki motywacji i adaptacji białoruskich imigrantów w Polsce jako w nowym miejscu osiedlania się. Tak sformułowany cel implikuje analizę kwestii migracji z Białorusi do Polski jako wieloetapowego procesu obejmującego takie etapy, jak: formowanie motywu migracji, fizyczne przemieszczanie się z kraju emigracji do kraju imigracji (ruch migracyjny) oraz adaptacja imigrantów.

Aby zrealizować powyższy zamiar, w niniejszym artykule zostaną udzielone odpowiedzi na następujące pytania: jakie są cechy społeczno-demograficzne ruchu migracyjnego z Białorusi do Polski? Jakie są motywy migracji obywateli Białorusi do Polski? Jakie są specyficzne cechy adaptacji białoruskich imigrantów w nowym miejscu osiedlania się?

2. Metodologia badania

Do osiągnięcia zamierzonego celu została zastosowana kompleksowa metodologia: analiza zastanych danych statystycznych oraz badanie jakościowe przeprowadzone techniką indywidualnego wywiadu pogłębionego (*IDI – Individual In-Depth Interview*). Konieczność kombinacji różnych metod badawczych podyktowana jest faktem, że migracja jest procesem złożonym (Górny, Kaczmarczyk 2003: 4; Okólski 2011: 1; Anacka, Okólski 2018: 15–32), składającym się z szeregu zdarzeń, które przyczyniają się do zmiany miejsca zamieszkania (Demuth 2000: 28–37; Anacka, Okólski 2018: 24–26; Kacperska i in. 2019: 15). W konsekwencji ta złożoność ekstrapoluje się na tok konstruowania projektu analizy tego zjawiska. Największą trudnością w analizie migracji jest to, że część zdarzeń kształtujących proces migracji jest ewidentna i może być ujęta statystycznie, na przykład przemieszczanie się migrantów z kraju emigracji do kraju imigracji. Natomiast inne zdarzenia są ukryte i nierejestrowane statystycznie lub słabo rejestrowane, przykładem może być formowanie motywów migracji, adaptacja czy integracja migrantów w nowym miejscu osiedlania się.

Uwzględniając zatem złożoność migracji jako procesu oraz złożoność jej analizy, intencja badawcza została skoncentrowana na analizie zastanych danych statystycznych zarówno w kraju pochodzenia, jak i w kraju przyjmującym, a także na analizie wyników indywidualnych wywiadów pogłębionych przeprowadzonych z białoruskimi imigrantami w kraju osiedlania się. Taka strategia badawcza, oparta na analizie

³ Kompleksowy pakiet ułatwiający specjalistom IT, start-upom i innym firmom bezproblemową relację na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

różnego rodzaju danych, pozwoliła na pełniejsze przedstawienie migracji z Białorusi do Polski, z podkreśleniem jej specyficznych cech. Analiza zastanych danych statystycznych stworzyła perspektywę do przedstawienia specyfiki migracji, przede wszystkim jako fizycznego ruchu przestrzennego z Białorusi do Polski, a także umożliwiła uszczegółowienie profilu społecznego białoruskich imigrantów. Jednocześnie dane zebrane w ramach badania jakościowego stanowiły podstawę do określenia specyfiki procesu adaptacji oraz poznania motywacji migracyjnej wśród białoruskich imigrantów.

Głównymi źródłami informacji statystycznych na potrzeby badania były oficjalne publiczne bazy danych Polski i Białorusi. W szczególności przeanalizowano statystyki migracyjne Urzędu do Spraw Cudzoziemców (UDSC), Głównego Urzędu Statystycznego (GUS), a także dane Narodowego Komitetu Statystycznego Republiki Białorusi (NKS RB). Analizie poddano informacje statystyczne dotyczące migracji w latach 2016–2020⁴. Należy również zaznaczyć, że wykorzystane dane znacznie różnią się ze względu na odmienną metodologię rejestracji i dokumentowania migracji, tym samym nie pozwalając na pełne porównanie, ale udostępniając przegląd i analizę ruchów migracyjnych zarówno z kraju emigracji, jak i z kraju imigracji, dzięki czemu można uzyskać wyraźniejszy obraz migracji z Białorusi do Polski.

W celu określenia cech adaptacji i motywów migracji białoruskich imigrantów przeprowadzono indywidualne wywiady pogłębione. Zastosowanie tej techniki badawczej pozwoliło skupić się na białoruskich imigrantach jako na aktywnych podmiotach procesu migracji i zająć się analizą ich doświadczenia migracyjnego i subiektywnego opisu rzeczywistości, tworząc na tej podstawie możliwość określenia charakterystycznych cech adaptacji i motywacji.

Badanie jakościowe zostało zrealizowane w okresie od czerwca 2018 do lutego 2019. Wywiady z białoruskimi imigrantami były częściowo ustrukturyzowane i przebiegały zgodnie z wcześniej opracowanym scenariuszem (przewodnikiem), tj. został przygotowany ogólny zarys wywiadu wraz z zestawem tematów będących przedmiotem zainteresowania badawczego. Sposób formułowania pytań służących ujawnieniu tematu pozostawał jednak swobodny, kształtowały się one w trakcie wywiadu.

W badaniu wzięli udział białoruscy imigranci mieszkający w Warszawie i posiadający ważne zezwolenie na pobyt stały, którzy w tym czasie mieszkali w Polsce przez 5 lub więcej lat i w momencie emigracji byli pełnoletni. Przyjęcie tych kryteriów doboru wynika przede wszystkim z faktu, że Warszawa jest w istocie głównym węzłem imigracyjnym o największej liczbie zarejestrowanych imigrantów z Białorusi. Jednocześnie posiadanie zezwoleń na pobyt stały wśród wybranych do badania białoruskich imigrantów formalnie wskazuje na osiedleńczy typ migracji. Kryteria temporalne, takie jak zamieszkiwanie w Polsce przez co najmniej 5 lat i pełnoletność, sugerują, że wybrani respondenci dokonali osobistego wyboru o migracji i mogą budować

⁴ Należy zauważyć, że ze strony Białorusi oficjalne statystyki dotyczące migracji nie są publikowane od 2020 roku.

swoje narracje o adaptacji i motywacji migracyjnej na podstawie osobistej refleksji doświadczeniowej.

Próba w badaniu została dobrana celowo przy użyciu techniki doboru „kuli śnieżnej” (Babbie 2007: 205) i wyniosła 15 osób. Użycie tej techniki doboru wynika z faktu, że migranci są zazwyczaj grupą, do której dostęp jest utrudniony. Oprócz tego problematyczne jest ustalenie rzeczywistej liczebności grupy imigrantów (Babbie 2007: 205; Salamońska, Toruńczyk-Ruiz 2018).

Na podstawie tych kryteriów, metody i techniki doboru struktura społeczno-demograficzna próby wyglądała następująco: wiek respondentów mieścił się w przedziale 23–32 lata. W badaniu wzięło udział 6 kobiet i 9 mężczyzn. Jeśli chodzi o wykształcenie badanych, to większość posiada wykształcenie wyższe – 11 osób (z 15), kolejne 3 osoby mają wykształcenie średnie specjalistyczne, a jeden respondent wykształcenie średnie. Opisuując próbę ze względu na terytorialność wyjazdu z Białorusi, można wskazać, że najwięcej respondentów przybyło do Polski z miasta Grodna – 8 osób, kolejnych 5 osób z Brześcia i 2 osoby z Mińska. Rozmowy z większością białoruskich imigrantów odbywały się w ich domach (12 osób), z 2 innymi osobami w kawiarni i z jedną osobą za pośrednictwem komunikatora Skype. Z uwagi na potrzeby badania wywiady z wybranymi respondentami zostały przeprowadzone w języku rosyjskim i bez pośrednictwa tłumacza. Warto jednak zauważyć, że białoruscy imigranci, którzy wzięli udział w badaniu, mają wysoki poziom znajomości języka polskiego, a językiem, którym posługiwali się na co dzień w kraju wyjazdu, był język rosyjski⁵.

Dane uzyskane podczas wywiadów były interpretowane z perspektywy konstrukcjonistycznej i fenomenologicznej. Podejście konstrukcjonistyczne zostało wykorzystane do określenia specyfiki adaptacji białoruskich imigrantów w nowym miejscu osiedlenia się. Natomiast perspektywa fenomenologiczna miała na celu opisanie formowania oraz określenia motywów migracji wśród białoruskich imigrantów (zob. Madison 2006).

Mówiąc o wykorzystaniu podejścia konstrukcjonistycznego, należy wskazać, że idea konstrukcjonistycznej interpretatywnej praktyki dąży do opisania rzeczywistości społecznej w kategoriach „jak” i „co” (Silverman 2007: 125). Wykorzystanie tych kategorii do celów analitycznych przynosi empiryczne dowody na to, jak ludzie metodycznie konstruują swoje doświadczenia i swoje światy, a także pozwala wyjaśnić kontekstualne konfiguracje znaczeń i życia instytucjonalnego, które informują o działalności związanej z konstruowaniem rzeczywistości i ją kształtują (Holstein, Gubrium 2011: 342). Konstrukcjonizm w swojej istocie zakłada opis ukierunkowany zarówno na procesy konstruowania rzeczywistości, jak i na konsekwencje tych

⁵ Powszechny spis ludności na Białorusi w 2019 roku wykazał, że tylko 26% mieszkańców Białorusi używa w domu języka białoruskiego, podczas gdy 64% posługuje się językiem rosyjskim, a pozostałe 10% używa innych języków (HCKPB 2021: 296).

procesów (Zwierzdzyński 2012: 125). Badania inspirowane tym podejściem zmierzają do zastąpienia statycznych, uniwersalistycznych i inwariantnych reprezentacji zjawisk bardziej dynamicznymi i zmiennymi ich reprezentacjami (Weinberg 2008). Zatem, opierając się na podstawowych założeniach podejścia konstrukcjonistycznego, w procesie wywiadu narracji respondentów na poszczególne tematy były nie tylko postrzegane jako sposób rzetelnego przekazywania faktów i doświadczeń, ale także analizowano cechy i sposoby konstruowania przez respondentów narracji na temat poszczególnych wydarzeń i zjawisk (Silverman 2007: 115). Tak więc, stosując ramę podejścia konstrukcjonistycznego do interpretacji, interesujące było nie tylko „co” respondenci mówili, ale także „jak” konstruowali swoje narracje.

Z drugiej strony do rozpoznania i opisu specyfiki motywów migracji wśród białoruskich migrantów wykorzystano fenomenologiczną perspektywę działania społecznego Alfreda Schütza (2008, 2006). Jest to uzasadnione z kilku powodów: po pierwsze, migracja jest działaniem, co oznacza, że aktor podejmuje umotywowaną decyzję na poziomie indywidualno-subiektywnym o zaangażowaniu lub niezaangażowaniu w proces migracji (w sytuacji migracji dobrowolnej); po drugie, migracja jest w istocie działaniem społecznym, ponieważ jej proces, w wymiarze temporalnym, ma wpływ zarówno na społeczeństwo w kraju emigracji, jak i na społeczeństwo w kraju imigracji (Castles, Miller 2011: 40).

Z pozycji fenomenologicznej zainteresowanie badawcze jest skierowane bezpośrednio na subiektywne doświadczenie aktora, a kwestia obiektywizmu zostaje usunięta z pola widzenia. Umożliwia to odniesienie badań nad aktorem do jego świata życia, który jest źródłem wszelkich konstrukcji i typizacji, za pomocą których interpretuje rzeczywistość społeczną. Co więcej, sama rzeczywistość społeczna ma bardzo konkretne znaczenie i strukturę dla działających w niej aktorów. W rzeczywistości społecznej aktorzy interpretują świat, który postrzegają jako rzeczywistość swojego codziennego życia, za pomocą konstrukcji zwykłej nieproblematicznej świadomości. Konstrukcje te są idealnymi elementami determinującymi zachowania aktorów i motywującymi ich do działania (Schütz 2006: 867–876).

W związku z powyższym zastosowanie perspektywy fenomenologicznej do wyjaśnienia formowania i specyfiki motywu migracyjnego wśród białoruskich imigrantów pozwoliło na powiązanie pojawienia się motywu migracyjnego z treścią świadomości percepcyjno-doświadczeniowej aktora. Umożliwia to odejście od analizy powierzchownych czynników typu *pull/push* (Lee 1966) na rzecz głębszej analizy zjawisk życia codziennego jako specyficznych subiektywnych odczuć, spostrzeżeń, wyobrażeń i myśli, które formują się w procesie działania i interakcji w rzeczywistości społecznej miejsca emigracji.

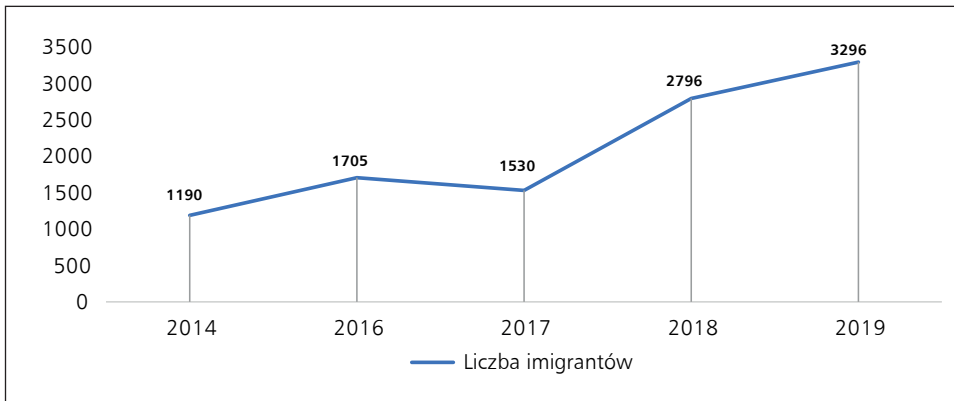
W dalszych częściach artykułu przedstawione zostaną: cechy społeczno-demograficzne ruchu migracyjnego z Białorusi do Polski; specyfika motywacji migracyjnej wśród białoruskich imigrantów; cechy adaptacji białoruskich imigrantów w nowym miejscu osiedlenia się.

3. Cechy społeczno-demograficzne ruchu migracyjnego z Białorusi do Polski

Analizując statystyki GUS dotyczące imigracji do Polski na okres co najmniej 12 miesięcy (migracja długoterminowa), można zauważyć znaczący wzrost napływu migracyjnego z Białorusi do Polski od 2018 roku – liczba białoruskich imigrantów w tym roku wyniosła 2796 osób (Wykres 1.). Ta wartość jest 1,8 razy wyższa (czyli o 82,7 %) niż w 2017, kiedy to liczba imigrantów z Białorusi wyniosła 1530 osób. W sumie, biorąc pod uwagę dostępne statystyki za okres 2014–2019, mamy do czynienia z około trzykrotnym dynamicznym wzrostem przepływu migracyjnego z Białorusi do Polski.

Wykres 1.

Liczba imigrantów z Białorusi przybyłych do Polski na okres co najmniej 12 miesięcy w latach 2014–2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS w latach 2014–2019

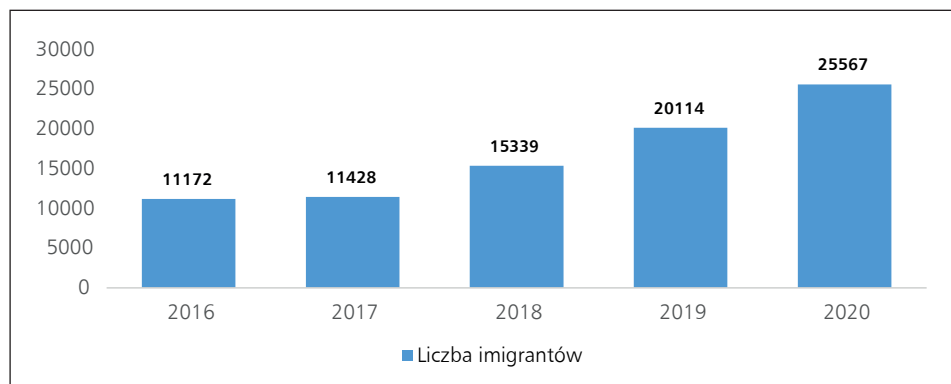
Należy również zauważyć, że odsetek imigrantów z Białorusi w ogólnym napływie imigrantów do Polski także wykazuje znaczący wzrost: w 2014 wynosił 2,6%, a w 2019 stanowił 4,5%. W rezultacie w latach 2014–2019 wzrost odsetka białoruskich imigrantów w ogólnej liczbie imigrantów wynosi 1,9%. Ponadto, analizując te dane, należy mieć na uwadze, że ogólna liczba imigrantów również wykazuje znaczny wzrost. Zgodnie z danymi statystycznymi całkowita liczba imigrantów przybyłych do Polski w 2014 wyniosła 46 129 osób – jest to aż 27 006 osób mniej niż w 2019, kiedy osiągnęła pułap 73 135 osób (GUS 2016: 440; GUS 2017: 442; GUS 2018: 438; GUS 2019: 434; GUS 2020: 450).

Jeśli wziąć pod uwagę liczbę zarejestrowanych białoruskich imigrantów w Polsce, należy zaznaczyć taką samą tendencję jak w przypadku liczby przybywających do Polski białoruskich imigrantów: od 2018 roku znacząco wzrosła liczba zarejestrowanych w Polsce białoruskich imigrantów posiadających ważne zezwolenie na pobyt

(Wykres 2.). Na dzień 1 stycznia 2018 liczba zarejestrowanych białoruskich imigrantów w Polsce wyniosła 15 339 osób, co stanowi o 3911 osób więcej niż w analogicznym okresie 2017, a także o 4167 osób więcej niż w takim samym okresie 2016 roku. W ujęciu ilościowym między latami 2016 a 2020 liczba zarejestrowanych białoruskich imigrantów w Polsce wzrosła 2-krotnie, osiągając na początku 2020 roku pułap 25 567 osób.

Wykres 2.

Liczba obywateli Białorusi, którzy otrzymali zezwolenie na pobyt stały i pobyt czasowy w Polsce (dane na dzień 1 stycznia 2016–2020)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS w latach 2016–2020

Natomiast uwzględniając udział liczby zarejestrowanych imigrantów z Białorusi w ogólnej sumarycznej agregacji wszystkich grup imigranckich zarejestrowanych w Polsce, również można zauważyć wzrost w latach 2016–2020. Oczywiście można twierdzić, że nie jest on procentowo znaczący, ale jeśli weźmiemy pod uwagę, że ogólna liczba zarejestrowanych imigrantów w Polsce dynamicznie rośnie, a grupa imigrantów z Białorusi jest *de facto* drugą pod względem liczebności grupą imigrantów w Polsce (po imigrantach z Ukrainy), to liczby te stają się charakterystyczne dla postępujących procesów społecznych i demograficznych. Tak w 2016 roku odsetek imigrantów z Białorusi wynosił 5,2% ogólnej liczby zarejestrowanych imigrantów w Polsce. W 2020 roku liczba ta wzrosła o 0,8% i wyniosła 6%, przy czym ogólna liczba zarejestrowanych imigrantów w Polsce wzrosła w tym samym okresie o 99,5%. Najbardziej znaczący wzrost liczby zarejestrowanych imigrantów z Białorusi w Polsce w ujęciu procentowym nastąpił w latach 2018–2020. Średni wzrost we wskazanym okresie wyniósł 30,8% (GUS 2016: 447; GUS 2017: 449; GUS 2018: 445; GUS 2019: 441; GUS 2020: 457).

Równie ważnym dla analizy wskaźnikiem społeczno-demograficznym jest to, że wśród imigrantów z Białorusi dominującym dokumentem uprawniającym do pobytu

w Polsce jest zezwolenie na pobyt stały. Na dzień 1 stycznia 2020 liczba zarejestrowanych imigrantów z Białorusi posiadających ważne zezwolenie na pobyt stały w Polsce wynosiła 17 828 osób, a liczba imigrantów posiadających ważne zezwolenie na pobyt czasowy wynosiła 6920 osób (GUS 2020: 457). W rezultacie liczba białoruskich imigrantów posiadających zezwolenia na pobyt stały jest 2,5 razy większa niż tych posiadających zezwolenia na pobyt czasowy. Ważną cechą zezwoleń na pobyt stały w Polsce jest to, że są one wydawane białoruskim imigrantom głównie na podstawie polskiego pochodzenia – Karty Polaka⁶ (UDSC 2021). Należy także zauważyć, że Karta Polaka jest bardzo popularnym dokumentem wśród Białorusinów – w latach 2008–2019 wydano im łącznie 143 955 takich kart, co stanowi 49,8% ogólnej liczby wydanych Kart Polaka w tym okresie (Hut 2021: 211).

Rozpatrując strukturę wiekową imigrantów z Białorusi zarejestrowanych w Polsce, można powiedzieć, że dominują w niej osoby młode w wieku 20–39 lat, które stanowią 55,3% ogółu tej grupy w 2020 roku (Migracje.gov.pl 2020). Średnia ważona w tym przypadku wynosi 29,3 lat. Ten przedział wiekowy jest charakterystyczny dla uczestników współczesnych procesów migracyjnych, ale dla Białorusi oznacza również, że migracja obejmuje pokolenie, którego socjalizacja miała miejsce już w okresie postsowieckim. Jeśli chodzi o strukturę płci, to w grupie białoruskich imigrantów występuje niewielka przewaga mężczyzn (mężczyźni – 57%, kobiety – 43%) (Migracje.gov.pl 2020). Jednocześnie, jeśli zwrócić uwagę na strukturę wieku i płci osób emigrujących z Białorusi, można zauważyć podobne cechy do struktury wieku i płci białoruskich imigrantów w Polsce, co potwierdza zauważoną uprzednio tendencję. Z białoruskich statystyk za 2018 rok wynika, że z Białorusi w większym stopniu emigrują osoby w wieku 20–39 lat. Ta grupa stanowi 52,7% ogółu emigrantów w 2018 roku. Struktura płci osób emigrujących z Białorusi jest również dość wyrównana, ze stosunkowo niewielką przewagą mężczyzn: na emigrację z Białorusi w 2018 roku zdecydowało się 57,5% mężczyzn i 42,4% kobiet (NSCRB 2017: 423–425; NSCRB 2018: 423–425; NSCRB 2019: 421–423). Jeśli chodzi o poziom wykształcenia osób emigrujących z Białorusi do Polski, to warto zauważyć, że według danych statystycznych w 2018 roku z ogólnej liczby emigrujących z Białorusi do Polski 319 osób w momencie emigracji miało wykształcenie wyższe, co z kolei stanowi 46% całkowitej liczby osób emigrujących z Białorusi do Polski (NSCRB 2017: 424–428; NSCRB 2018: 426–430; NSCRB 2019: 426–430).

Rozpatrując rejestrację imigrantów z Białorusi pod kątem kryterium terytorialności, można zauważyć, że najwięcej zarejestrowanych imigrantów z Białorusi w 2020 roku jest w województwach: mazowieckim – 7964 osób, podlaskim – 5067 osób i lubelskim – 2019 osób (Migracje.gov.pl 2020). Ponadto emigracja z Białorusi do Polski

⁶ Karta Polaka potwierdza przynależność do Narodu Polskiego. Jej posiadanie nie jest równoznaczne z nadaniem obywatelstwa polskiego, ani nie jest ona dokumentem uprawniającym do przekraczania granicy czy osiedlenia się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

odbywa się głównie z zachodniej części Białorusi z takich regionów, jak: Grodno, Brześć, Mińsk i obwód miński (HCKPБ 2020: 66–67; HCKPБ 2020a: 66–69; HCKPБ 2020b: 68–71; HCKPБ 2020c: 68–71; HCKPБ 2020d: 62–65; HCKPБ 2020e: 59–62; HCKPБ 2020f: 67–70). Należy również zaznaczyć, że według spisu powszechnego na Białorusi w 2019 roku w Grodnie 21% ogólnej liczby mieszkańców ma polskie pochodzenie, a w Brześciu i Mińsku po 1% (HCKPБ 2021: 237). W związku z tym można mówić o pogranicznej naturze migracji, co także w pełni pozwala zdefiniować ten typ migracji jako emigrację bliską. Ten rodzaj migracji charakteryzuje się następującymi kryteriami: bliskość geograficzna pomiędzy krajem pochodzenia i imigracji oraz nieznaczny (zniwelowany) dystans kulturowo-społeczny pomiędzy imigrantami a społeczeństwem przyjmującym. Emigracja bliska pozwala emigrantom uniknąć wysokich kosztów migracji, zapobiega zjawisku „szoku kulturowego” w nowym miejscu osiedlania oraz ułatwia efektywną integrację w społeczeństwie przyjmującym (Cieślińska 2012: 45–48).

Jeśli mowa o głównych kierunkach imigracyjnych z Białorusi (Tabela 1.), to można zaznaczyć, że w ostatnich latach (2018–2019) Polska jest głównym krajem imigracyjnym dla Białorusinów wśród krajów UE. Na przykład w 2019 roku z Białorusi do Polski wyemigrowało 1751 osób, czyli o 913 osób więcej niż do Niemiec i o 1316 osób więcej niż na Litwę. Z drugiej jednak strony należy odnotować, że prymarnym kierunkiem imigracji Białorusinów pozostaje Rosja – w 2019 roku z Białorusi do Rosji wyemigrowało 8148 osób (HCKPБ 2020g: 63). Wpływają na to bliskie więzi gospodarcze, kulturowe i polityczne, a także równy dostęp Białorusinów do pierwotnego rynku pracy w Rosji.

Tabela 1.

Główne kierunki imigracji z Białorusi w latach 2016–2019

Kraje	2016	2017	2018	2019
Rosja	5912	6125	6732	8148
Turkmenistan	803	1185	1118	1651
Ukraina	1809	1781	1411	1890
Niemcy	527	515	702	838
Izrael	520	788	761	790
Chiny	391	1436	344	1131
Litwa	624	321	338	435
Polska	318	472	765	1751
Stany Zjednoczone Ameryki	464	325	432	295

Należy również zwrócić uwagę, że wśród Białorusinów zaangażowanych w procesy migracyjne znaczna część to osoby pozostające w związku małżeńskim. W 2016 roku osób będących w związku małżeńskim, które wyemigrowały z Białorusi, było 5869, w 2017 – 6328, a w 2018 – 6109. W ujęciu procentowym w 2016 – 51,5% ogólnej liczby emigrantów z Białorusi stanowiły osoby będące w związku małżeńskim, w 2017 takich emigrantów było 47,6%, a w 2018 – 45,8% (NSCRB 2017: 429; NSCRB 2018: 431; NSCRB 2019: 431).

Warto również zaznaczyć, że spis ludności na Białorusi w 2019 roku pokazał, że znaczna część Białorusinów ma w planach emigrację: 145 793 osób wskazało, że planuje opuścić kraj. Liczba ta stanowi w 2019 – 1,5% populacji ogólnej i 2,7% populacji w wieku produkcyjnym. Przy czym najwięcej osób zadeklarowało, że planuje wyemigrować na stałe z powodu pracy – 26 726 osób, a także z powodu sytuacji rodzinnej – 11 938 osób (HCKPE 2021: 394). Należy jednak podkreślić, że dane te pochodzą ze spisu powszechnego przeprowadzonego w 2019, przed kryzysem politycznym w 2020, w związku z czym wymagają znacznej korekty.

4. Specyfika formowania motywu migracji z Białorusi do Polski

Odwołując się do koncepcji działania społecznego Alfreda Schütza, działanie społeczne wiąże się z takimi typami motywów, jak motyw „ażeby” i motyw „ponieważ”. Według Schütza motyw „ażeby” odnosi się do przyszłości i jest identyczny z przedmiotem lub celem, dla którego realizacja samego działania jest środkiem (*terminus ad quern*). Motyw „ponieważ” odnosi się w tym przypadku do przeszłości i jest powodem lub przyczyną działania (*terminus ad quo*) (Schütz 2008: 133–135). Należy także zauważyć, że oba te motywy to nieodłączne elementy konkretnego projektu działania. Ponieważ projektowane działanie jest wyobrażonym działaniem jako już zrealizowane, stąd motyw „ażeby” jest przyszłym stanem rzeczy, który ma być zrealizowany przez projektowane działanie, a sam projekt jest zdeterminowany ze względu na motyw „ponieważ” (Schütz 2006: 877–878). Pod tym względem, jeżeli założyć, że działanie migracyjne jest projektem, to motyw „ponieważ” stanowi o tym, co pobudziło aktora do stworzenia takiego projektu, jakim jest migracja, a motyw „ażeby” stanowi oczekiwanie aktora, które ma się spełnić po zakończeniu działania – migracji.

Rozkładając działanie migracyjne na elementy (motyw „ponieważ” i motywy „ażeby”) i na podstawie tego analizując narracje białoruskich imigrantów, wyróżniono dwa główne motywy migracji z Białorusi do Polski. Pierwszym i dominującym motywem migracji wśród białoruskich imigrantów jest ten ukształtowany na bazie motywu „ponieważ”, na formowanie którego wpływa refleksyjne postrzeganie przez aktora braku (lub opóźnienia) oczekiwanych zmian strukturalnych (a wraz z nimi

systemowych)⁷ w miejscu emigracji. Motyw „ażeby” w tym kontekście implikuje dążenie do zmiany stylu życia, realizację projektu życiowego, osiągnięcie samorealizacji itp. Dla jasności i bardziej szczegółowej analizy tego motywu migracji, poniżej znajduje się kilka charakterystycznych narracji białoruskich imigrantów.

Wyjechałam do Polski w wieku 19 lat, bo zdałam sobie sprawę, że „w domu” trudno mi będzie się odnaleźć, a jeszcze trudniej się zrealizować. Mogę powiedzieć, że „w domu” nie widziałam dla siebie absolutnie żadnych perspektyw. Co więcej, nie chciałam żyć tylko z nadzieją na lepszą przyszłość tak jak moi rodzice⁸. (W_3; K; 23 lata)

Pracowałam w małej prywatnej firmie jako prawnik. Chociaż ogólnie zawód prawnika mi się podoba, ale codzienna „niepotrzebna” papierkowa praca sprawiła, że nabrałem do niego niechęci. A jeśli wyobrazić sobie wykonywanie tej pracy do emerytury, to staje mi się straszna. Z drugiej strony trudno znaleźć coś lepszego w Mińsku, a w zasadzie w całej Białorusi – wszędzie jest tak samo. Stąd zdecydowałem się na wyjazd do Polski, aby zmienić swoje życie i spróbować założyć własną firmę lub po prostu stworzyć coś własnego. Ponadto, gdy planowałem swój wyjazd, miałem już znajomych mieszkających w Polsce, którzy mieszkali w Polsce od 6 lat, a niektórzy z nich założyli własne firmy. (W_7; M; 32 lata)

W powyższych narracjach respondenci relacjonują, iż na ich motyw „ponieważ” wpłynęła refleksyjna percepcja rzeczywistości społecznej, w której się znajdowali i w której miało miejsce ich formowanie. W procesie refleksyjnego poznawania rzeczywistości zniszczeniu uległa wcześniej ukształtowana wyobrażeniowa konstrukcja rzeczywistości społecznej, co doprowadziło do sytuacji, w której struktury i systemy konstytuujące rzeczywistość społeczną przestały być relewantne dla aktora, a to z kolei uniemożliwia mu realizację jego projektów życiowych i osiągnięcie samorealizacji zorientowanej na istotne właściwości rzeczywistości społecznej. W tych warunkach aktor staje się sfrustrowany i skłonny do poszukiwania (migracji) nowego splendoru, chciałoby się wierzyć, że mniej zwodniczego i bardziej odpowiadającego jego tęsknocie za ideałem niż blask oczekiwania na niezrealizowaną lub opóźnioną zmianę strukturalno-systemową w kraju emigracji. Tak więc motyw „ażeby” staje się w swej istocie egzystencjalnym dążeniem do szeroko rozumianej samorealizacji aktora.

Warto też zauważyć, że na formowanie motywu migracji wśród Białorusinów istotny wpływ mają tzw. znaczący inni (Berger, Luckmann 2010: 192), czyli Białorusini, którzy wyemigrowali wcześniej i są niejako imigrantami pionierami (Bakewell, De Haas, Kubal 2012) dla potencjalnych emigrantów w kraju wyjazdu. Szczególnie znaczenie

⁷ W tym przypadku struktura(-y) i system(y) są rozumiane na podstawie teorii strukturalizacji Anthony'ego Giddensa (2001, 2003), w której struktura jest zbiorem określonych reguł i zasobów lub zbiorem relacji transformacyjnych zorganizowanych jako właściwości systemów społecznych, a system z kolei jest pojmowany jako reprodukowalne relacje aktorów lub zbiorowości zorganizowanych jako systematyczne praktyki społeczne.

⁸ Własne tłumaczenie autora z języka rosyjskiego; W_3 – wywiad nr 3; K – kobieta, M – mężczyzna; 23 lata – wiek.

więzi pomiędzy imigrantami pionierami a potencjalnymi emigrantami w miejscu wyjazdu – bazując na takich teoretycznych koncepcjach migracji, jak systemów (Kritz, Lim, Zlotnik 1992) i sieci migracyjnych (Massey et al. 1993: 448–450) – polega na tym, że powstałe lub powstające relacje działają jako mechanizmy samorozwoju i samopodtrzymywania się migracji. Funkcjonowanie mechanizmu sieciowego zakłada, że im więcej imigrantów z kraju B pojawi się w kraju A, tym częściej w przyszłości będzie się rozwijać migracja z kraju B do kraju A. W ujęciu perspektywy fenomenologicznej – imigranci pionierzy, poprzez aktywne utrzymywanie więzi z miejscem wyjazdu, są w stanie oddziaływać na konstruowanie rzeczywistości przez potencjalnych emigrantów, zarówno w miejscu ich faktycznego pobytu, jak i na wstępnie wyobrażoną konstrukcję ich ewentualnego (przyszłego) miejsca osiedlenia się. Wpływ wywierany przez imigrantów pionierów wynika głównie z tego, że komunikacja z potencjalnymi emigrantami w miejscu pochodzenia odbywa się w ich wspólnym języku ojczystym i opiera na pewnym zestawie tożsamyh typizacji, abstrakcji i standaryzacji (Schütz 1962: 326), wcześniej uformowanych na terenie kraju, z którego wyemigrowali. Tak więc komunikacja między imigrantami pionierami a potencjalnymi emigrantami na terytorium pochodzenia, opierająca się na podobnym spojrzeniu na rzeczywistość, stwarza warunki do powstania dwóch istotnych dla procesu formowania motywu migracji idealizacji, jak: *idealizacja wymienialności punktów widzenia* – potencjalny emigrant przyjmuje za pewnik i zakłada, że pionierski imigrant działa w podobny sposób jak on w miejscu pochodzenia. Oznacza to, że jeśli zamienić ich miejscami, aby „tu” pioniera migracji stało się „tu” potencjalnego emigranta, to znajdując się w tej samej odległości od obiektów⁹ i w tych samych warunkach, potencjalny emigrant będzie widział obiekty i postrzegał zjawiska w tym samym systemie typizacji co pionierski imigrant. Ponadto będzie miał w swoim zasięgu te same obiekty i zjawiska co pionierski imigrant (dotyczy to również sytuacji odwrotnej) (Schütz 2006: 872); *idealizacja zgodności systemów istotności* – potencjalny emigrant przyjmuje za pewnik i zakłada, że pionierski imigrant również wybiera i interpretuje realistycznie lub potencjalnie te same obiekty i ich właściwości w ten sam sposób lub przynajmniej w sposób empirycznie identyczny, wystarczający dla wszystkich praktycznych celów (Schütz 2006: 872). Tak więc obie te idealizacje tworzą razem uniwersalną tezę o *przekładalności perspektyw* (Schütz 2006: 872) i są typizującymi konstruktami, które zastępują zaczerpnięte z osobistego doświadczenia potencjalnego emigranta i imigranta pioniera obiekty procesu myślowego.

Operując tymi konstruktami codziennego myślenia, można sugerować, że sektor świata, który aktor uznaje za niezaprzeczną oczywistość, jest taki sam dla innego aktora, a to z kolei prowadzi do zdolności pojmowania obiektów, ich aspektów i właściwości znanych aktorom jako powszechnie podzielaną wiedzę. Tego typu wiedza

⁹ Obiekty, czyli w tym przypadku wszystkie możliwe elementy rzeczywistości społecznej, a także elementy konstytuujące indywidualne biografie aktorów.

jest obiektywna i bezimienna (anonimowa), zdystansowana i niezależna od opisu sytuacji przez aktorów, ich unikalnych uwarunkowań biograficznych oraz rzeczywistych i potencjalnych obecnych celów każdego z nich (Schütz 2006: 872–873). To właśnie *przekładalność perspektyw*, konstruowana przez aktorów na podstawie dwóch przedstawionych tu idealizacji i funkcjonująca w życiu codziennym, wpływa na kształtowanie pozytywnej mobilności migracyjnej, tworząc u aktorów wyobrażony sukces zakończenia procesu migracji.

Innym, mniej popularnym motywem wśród białoruskich imigrantów w Polsce jest motyw, który można zdefiniować jako pragmatyczny. Ten motyw, choć związany z motywem ekonomicznym, jest uwarunkowany refleksyjnym postrzeganiem pewnych wydarzeń życiowych, które miały miejsce w codziennym życiu aktora. Stąd motyw „ponieważ” aktora formuje się pod wpływem refleksyjnego postrzegania zdarzeń i zjawisk, które pojawiają się i są obecne w jego indywidualnej biografii (np. migracja „ponieważ” – sytuacja ekonomiczna jest trudna, konieczne jest zapewnienie bytu rodzinie, istnieją szczególne potrzeby materialne). Z tego powodu motywem „ażeby” aktora jest pragnienie i chęć odnalezienia rozwiązania istniejących trudności podczas migracji lub próba przeformatowania swojej unikalnej sytuacji biograficznej poprzez migrację. Kierując się tym motywem, migrant planuje rozwiązanie konkretnych problemów, trudności w swojej aktualnej sytuacji biograficznej przez proces migracji. Jako przykład można wymienić poniższe narracje białoruskich imigrantów w Warszawie.

Powód, który skłonił mnie do przyjazdu do Polski, jest chyba banalny. W Grodnie zajmowałem się wykańczaniem domów, pracowałem na własną rękę z małym zespołem pracowników, wykonując różne projekty. W sumie mogę powiedzieć, że w tym czasie miałem wystarczająco pieniędzy do życia na Białorusi, chociaż miałem małe dziecko, a moja żona nie pracowała, bo przebywała na urlopie macierzyńskim. Jednak po kilku latach urodziło mi się drugie dziecko i moje dochody okazały się niewystarczające, a ponadto część moich współpracowników wyjechała do Polski. W związku z tym i ja też zdecydowałem się na wyjazd do Polski, aby poprawić swoją sytuację finansową. Jednak od początku nie planowałem zostać w Polsce, ale z czasem zdałem sobie sprawę, że podoba mi się życie w Polsce, więc postanowiłem przeprowadzić tu moją żonę i dzieci. Dodam, że moja żona od razu zgodziła się na przeprowadzkę do Polski. (W_9; M; 30 lat)

Mogę powiedzieć, że nie planowałem przyjazdu do Polski. Ale kiedy skończyłem studia w Białorusi, stanąłem przed problemem znalezienia pracy – nie mogłem znaleźć normalnej pracy, która pozwoliłaby mi na normalny start w życiu. Potem pewnego dnia zadzwonił do mnie znajomy, który od kilku lat mieszkał w Warszawie, i zaproponował, żebym do niego przyjechał, mówiąc, że może mi pomóc w znalezieniu pracy. Powiem szczerze, że nie zastanawiałem się długo nad jego propozycją i miesiąc później przyjechałem do niego. Praca, którą wykonywałem w Warszawie, polegała na instalowaniu sprzętu oświetleniowego na potrzeby koncertów różnych międzynarodowych artystów, którzy przyjeżdżali do Warszawy. Nie mogę powiedzieć, że obecnie była to dobrze płatna praca, ale wtedy mi się podobała. Może byłem młody, głupi, chciałem się bawić (śmiech). (W_6; M; 24 lata)

Z powyższych fragmentów wywiadów z białoruskimi imigrantami w Warszawie wynika, że ich motywem „ponieważ” działania (migracji) była refleksja nad pewnym wydarzeniem (lub wydarzeniami), które ma lub miało miejsce w ich wyjątkowej sytuacji biograficznej. W pierwszym przypadku to urodzenie drugiego dziecka i wyjazd części pracowników do Polski; w drugim – trudności ze znalezieniem pracy po ukończeniu studiów. Należy także zauważyć, że w obu przypadkach w kształtowaniu motywu migracji istotną rolę odgrywają tzw. znaczące inne. Motywem „ażeby” migracji jest tutaj dążenie migranta do rozwiązania trudności i problemów w jego sytuacji biograficznej.

Warto też zauważyć, że najmniej popularny wśród białoruskich imigrantów w Warszawie motyw pragmatyczny, który wiąże się z motywem ekonomicznym, może być wynikiem tego, że główny przepływ migrantów zarobkowych z Białorusi odbywa się do Rosji. Podstawowym czynnikiem atrakcyjności Rosji w porównaniu z Polską dla migrantów zarobkowych z Białorusi jest fakt, że białoruscy migranci zarobkowi korzystają na rosyjskim rynku pracy z takich samych praw jak obywatele Rosji, co znacznie ułatwia zatrudnienie (Brunarska, Lesińska 2014: 30). Jednak mimo to Polska od kilku lat jest dla obywateli Białorusi głównym krajem imigracji wśród państw członkowskich UE.

5. Cechy adaptacji białoruskich imigrantów w Polsce

Obecnie w naukach społecznych istnieje wiele teoretycznych koncepcji adaptacji imigrantów. Badania w tym nurcie rozwijają się dynamicznie, przyciągając uwagę zarówno teoretyków, jak i praktyków z różnych dziedzin nauk społecznych (Adamski 2020: 45). W literaturze z zakresu studiów międzykulturowych również nie ma zgodności. Istnieje wiele terminów opisujących to samo zjawisko: adaptacja, akulturacja, asymilacja, przystosowanie, integracja (Kim 1988). W raporcie *Integration: Mapping the field* (2002) jego autorzy zaznaczają, że nie ma jednego rozumienia procesu integracji i sposobu jego pomiaru. Zwracają również uwagę, że badacze często używają definicji adaptacji, asymilacji, inkorporacji (lub włączenia) jako synonimów. Jednak mimo odmiennych określeń wśród wielu zróżnicowanych strategii, taktyk imigracji, adaptacji, integracji czy asymilacji pojawiają się elementy wspólne. Należą do nich mechanizmy adaptacji i przystosowania społecznego, wymogi systemów politycznych i prawnych oraz funkcjonalne umiejętności językowe (Paleczny 2017: 71). Niezależnie od powyższego istniejąca różnorodność w rozumieniu i opisie adaptacji doprowadziła do pojawienia się i stosowania niejednorodnych definicji procesu adaptacji. Na przykład, według Roberta Redfielda i jego współpracowników, adaptacja jest wynikiem społecznych interakcji między grupami. Proces adaptacji zachodzi, gdy ludzie z różnych kultur wchodzi w bezpośredni kontakt, co prowadzi do zmian w pierwotnych wzorcach kulturowych zarówno imigrantów, jak i członków społeczeństwa

przyjmującego. Oznacza to, że obie strony, imigranci i członkowie społeczności przyjmującej, adaptują się do nowych warunków (Redfield, Linton, Herskovits 1936).

W klasycznej koncepcji akulturacji autorstwa Johna W. Berry'ego adaptacja jest ostatnią fazą procesu akulturacji, która prowadzi do zmian zarówno na poziomie indywidualnym, jak i na poziomie struktur społecznych i instytucji, z którymi imigranci wchodzą w kontakt i interakcję. Adaptacja w tym przypadku jest przedstawiana jako proces, w którym imigranci zachowują swoją kulturę i dostosowują się do nowej kultury społeczeństwa przyjmującego, stosując jedną z czterech następujących strategii: asymilacja (*assimilation*) – występuje, gdy ludzie dystansują się od swojej kultury, tradycji i wartości i wkraczają w kulturę społeczeństwa przyjmującego; integracja (*integration*) – włączenie imigrantów do społeczności przyjmującej przy jednoczesnym zachowaniu pewnych elementów ich własnej kultury; separacja (*separation*) lub segregacja – występuje, gdy grupy imigrantów są zamknięte, ponieważ dominująca kultura wypycha je na zewnątrz, narzucając wzorce zachowań, aby utrzymać „obcych” w „określonym miejscu” w społeczeństwie przyjmującym; marginalizacja (*marginalization*) – utrata tożsamości u imigrantów, a także dezorientacja i stres na poziomie osobistym, poczucie wyobcowania (Berry 1980, 2010). Dodatkowo, analizując proces adaptacji, Berry zwraca uwagę na fakt, że wkraczając w nowe środowisko, imigranci mogą mieć problemy ze statusem społeczno-ekonomicznym, językiem, mniejszym wsparciem społecznym lub jego brakiem, a także ryzykiem niekompatybilności kulturowej ze społeczeństwem przyjmującym (relacje rodzinne, więzi nieformalne). Wszystko to może przyczynić się do niepożądanych objawów u imigrantów, takich jak obniżenie samooceny i ogólne niezadowolenie z życia (Berry 1997). Co więcej, na proces adaptacji imigrantów istotny wpływ mają ogólny kontekst społeczny i relacje między grupą (grupami) imigrantów a społeczeństwem przyjmującym. Znaczenie tych czynników, a zwłaszcza relacji między imigrantami a społeczeństwem przyjmującym, wynika z faktu, że relacje te mają charakter relacyjny, co w swej istocie oznacza, że ten kontakt lub relacja mogą być różnie postrzegane i oceniane przez obie strony (Berry 1989). To spostrzeżenie poszerzyło teorię adaptacji i zwróciło uwagę na konieczność uwzględnienia nie tylko strategii stosowanych przez imigrantów w nowym miejscu osiedlenia, ale także zaktualizowało badania nad oczekiwaniami członków społeczeństwa przyjmującego (Berry 2001). Oczekiwania społeczeństwa przyjmującego są ściśle związane z gotowością do kontaktów międzygrupowych i ze stopniem, w jakim imigranci przyjęli szeroko rozumiane zasady społeczeństwa przyjmującego.

Według Krystyny Włodarczak proces adaptacji zakłada, że imigranci zgadzają się z wymaganiami społeczeństwa przyjmującego w zakresie określonych wzorów zachowań, unikając z jednej strony tych, które zakłócają kontakty ze środowiskiem społecznym państwa przyjmującego, a z drugiej – akceptując te wzory ułatwiające kontakty ze społeczeństwem przyjmującym (Włodarczak 2005: 3). Z punktu widzenia Katarzyny Winieckiej adaptacja to „proces przystosowania się do nowych warunków

życiowych, który prowadzi do realizacji zakładanych celów, podlegający konfrontacji z wymogami grupy »własnej«, »odniesienia« oraz podmiotowym »ja« (Winięcka 2016: 45; Winięcka 2020: 76). Ta definicja jest bardziej zgodna z nową wizją adaptacji i integracji imigrantów, uwzględnia powstawanie w procesie globalnych i zróżnicowanych migracji (Castles, De Haas, Miller 2014) wielokulturowych społeczeństw zachodnich. Specyficzną cechą tych społeczeństw przyjmujących jest wysoki stopień zróżnicowania wartości i przynależności etnicznej – „super-różnorodność” (Vertovec 2007), a także ogólne upowszechnienie i intensyfikacja odmiennych form mobilności wykraczających poza ramy poszczególnych państw narodowych (Urry 2007, 2017).

W tym kontekście adaptacja i integracja nie są postrzegane ani definiowane wyłącznie jako adaptacja do społeczeństwa przyjmującego, ale raczej jako rozwój u imigrantów specyficznej strategii skoncentrowanej na elastyczności, rozwoju różnych umiejętności miękkich, które przyczyniają się do udanego koegzystowania i działania w różnych środowiskach, oraz gotowości i adaptacji do dynamicznych zmian (Grabowska 2019; Andrejuk, Winiarska 2020: 10). Oznacza to, że w tych turbulentnych i płynnych warunkach życia codziennego imigrant staje się graczem, który z dnia na dzień, przy zmieniających się okolicznościach i warunkach, musi rozgrywać partię na planszy swojej indywidualnej biografii.

Na podstawie tych definicji oraz biorąc pod uwagę ich zróżnicowanie (adaptacja jako zmiana, dostosowanie, zgoda, przystosowanie, elastyczność) na potrzeby badania przyjęto następującą definicję adaptacji: proces polegający na przyjmowaniu przez imigrantów, bez utraty elementów kultury miejsca pochodzenia, zachowań, społecznych norm i wartości, wiedzy i umiejętności, które pozwalają im z powodzeniem egzystować i działać w społeczeństwie przyjmującym. Adaptacja w tym przypadku jest etapem w głębszym procesie integracji, ponieważ tylko imigranci, którzy adaptowali się do nowych realiów społecznych, są w stanie stopniowo integrować się ze społeczeństwem przyjmującym.

Na gruncie opracowanej definicji procesu adaptacji, w celu zbadania cech adaptacji białoruskich imigrantów, sformułowano następujące tematy wywiadów: trudności po przybyciu do Polski; relacje ze społeczeństwem przyjmującym; związek z miejscem pochodzenia; postrzeganie kultury i prawa kraju osiedlenia się oraz zachowanie kultury miejsca pochodzenia; powrót do miejsca pochodzenia.

5.1. Trudności białoruskich imigrantów po przybyciu do Polski

Jeżeli przeanalizować opowieści białoruskich imigrantów o trudnościach, jakie napotkali po przybyciu z Białorusi do Polski, można zauważyć, że białoruscy imigranci w Warszawie, którzy wzięli udział w badaniu, poprzez kategorię „co” mówią o następujących głównych trudnościach po przybyciu do Polski: trudności językowe i trudności związane z legalizacją pobytu w Polsce. Jako przykład można podać poniższe fragmenty odpowiedzi białoruskich imigrantów.

Kiedy przeprowadziłem się do Warszawy, główną trudnością był dla mnie prawdopodobnie język, trudno było coś komuś wytłumaczyć, gdy się go nie zna. Były też trudności z załatwianiem formalności, ponieważ trzeba było czekać na jeden dokument, a potem na drugi, a bez dokumentów niewiele można zrobić. (W_2; M; 26 lat)

Największym wyzwaniem, przed którym stanąłem po przyjeździe do Warszawy, był język. To nie znaczy, że go nie znałem, przecież kiedy byłem jeszcze na Białorusi i przygotowywałem się do przeprowadzki do Warszawy, chodziłem na kursy językowe, ale to dało mi tylko prowizoryczną znajomość polskiego, a żeby biegle się nim posługiwać, potrzebowałem dużo praktyki. Jeszcze innym wyzwaniem było uzyskanie dokumentów uprawniających do legalnego pobytu w Polsce. Ponieważ, aby je uzyskać, musiałem mieć w miarę stabilną pracę i zameldowanie w Warszawie, a spełnienie tych warunków, jak się okazało, nie jest takie proste, a normalne życie w Polsce bez dobrej znajomości języka, jako turysta, a nawet bez dokumentów, raczej się nie uda. (W_5; M; 23 lata)

W przytoczonych wyżej fragmentach wywiadów z białoruskimi imigrantami można zauważyć, że zidentyfikowana trudność językowa, z którą spotykali się białoruscy imigranci w Warszawie, jest przez nich konstruowana, „jak” trudność w percepcji języka potocznego podczas komunikacji z członkami społeczeństwa przyjmującego. Jednak warto zauważyć, że większość białoruskich imigrantów, którzy wzięli udział w badaniu, wskazała, że w procesie planowania i przygotowywania się do migracji uczestniczyła w specjalistycznych kursach językowych lub miała podstawową znajomość języka polskiego.

Jeśli chodzi o konstruowanie trudności związanych z legalizacją pobytu w Polsce, to należy zauważyć, że większość badanych imigrantów z Białorusi opisuje tę trudność, jako konieczność zgromadzenia dużej liczby dokumentów, z których część jest dość trudna do zdobycia. Należy zauważyć, że przezwyciężenie tych trudności przez ogół białoruskich imigrantów jest opisywane jako niezbędny warunek rozpoczęcia pełnego i dobrej jakości życia w Polsce pozwalający uniknąć marginalizacji. Wynika z tego, że białoruscy imigranci w pełni zdają sobie sprawę z ważności specyficznego kapitału kulturowego (Bourdieu 2018: 17–21) – języka społeczeństwa przyjmującego – i formalnego statusu prawnego umożliwiającego udane osiedlenie się w nowym kraju.

5.2. Relacje białoruskich imigrantów ze społeczeństwem przyjmującym

Omawiając relacje białoruskich imigrantów ze społeczeństwem przyjmującym, można zauważyć, że w swoich opowieściach większość białoruskich imigrantów podkreśla, że stosunki ze społeczeństwem przyjmującym są przyjazne i na ogół bezkonfliktowe. Przykładem są poniższe fragmenty wywiadów z białoruskimi imigrantami.

Moje relacje z Polakami są całkiem niezłe. I na ogół stosunek Polaków do Białorusinów jest dość dobry. Ja na przykład mam wielu polskich przyjaciół, ale należy zauważyć, że w roz-

mowach z Polakami pojawia się czasem napięcie i niezadowolenie z powodu masowej migracji. Dotyczy to zwłaszcza starszego pokolenia Polaków, a pokolenie z przełomu lat 90. i 2000 jest bardziej lojalne wobec przybyszów, tym bardziej wobec osób z Białorusi. (W_11; M; 24 lata)

Moje relacje z Polakami są bardzo dobre. Mam wielu polskich znajomych i przyjaciół. Polacy to ludzie otwarci i chętni do pomocy w razie potrzeby. Ja na przykład nie odczuwam żadnych barier w komunikowaniu się z Polakami, choć może to dotyczy tylko mnie, bo ja jestem na ogół osobą towarzyską (powiedziane z uśmiechem). (W_4; K; 26 lat)

Polacy są wielkimi patriotami, bardzo dobrze znają i pamiętają swoją historię, stąd nie bardzo podobają się im osoby posługujące się językiem rosyjskim, ale kiedy dowiadują się, że jesteś z Białorusi, nastawienie natychmiast się zmienia, do tego stopnia, że dla niektórych od razu stajesz się bratem, przyjacielem ze słowami bracia Słowianie. A ogólnie ja i Białorusini, których znam w Warszawie, mamy dobre relacje z Polakami, mam wielu polskich przyjaciół i znajomych, pomagamy sobie nawzajem, dość często razem wypoczywamy. (W_8; M; 27 lat)

Na podstawie przytoczonych fragmentów narracji białoruskich imigrantów można stwierdzić, że przyjazne i bezkonfliktowe relacje ze społeczeństwem przyjmującym opisywane są głównie za pomocą takich kategorii, jak istnienie przyjacielskich relacji, wzajemna pomoc czy wspólne spędzanie czasu. Nie bez znaczenia jest również odnotowanie przez białoruskich imigrantów w trakcie wywiadów obecności wśród członków społeczeństwa przyjmującego postawy redukcyjnej względem osób posługujących się językiem rosyjskim. Jednak istnienie takiego rodzaju redukcjonizmu nie jest przez nich postrzegane na poziomie grupowym czy indywidualnym. Istniejący redukcyjny stosunek społeczeństwa przyjmującego do osób posługujących się językiem rosyjskim jest konstruowany przez białoruskich imigrantów poprzez takie kategorie, jak patriotyzm i pamięć historyczna społeczeństwa przyjmującego.

Na przyjazne nastawienie społeczeństwa przyjmującego do Białorusinów wskazują również wyniki badania *Stosunek do innych narodów* przeprowadzonego w 2019 roku przez Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS). Ujawniło ono, że tylko 27% Polaków wyrażało wobec Białorusinów niechęć, 31% – sympatię, a 31% – obojętność. Przy tym zmienność procentowa odsetka Polaków wyrażających niechęć do Białorusinów w latach 2010–2019 wynosi 9% (z min. 23% do maks. 32%) (CBOS 2019: 3–4). Takie wyniki badania stosunku do Białorusinów mogą mieć pozytywny wpływ na adaptację i integrację białoruskich imigrantów w nowym miejscu osiedlenia, ponieważ adaptacja i integracja to dwustronny proces interakcji, w którym postawy (relacje, stosunki) wobec imigrantów odgrywają ważną rolę i pomagają wyeliminować ewentualne bolesne kognitywne dysonanse zarówno ze strony społeczeństwa przyjmującego, jak i ze strony imigrantów (Adamski 2020; Grzymała-Kazłowska, Łodziński 2008: 248; Habermas 2008: 93–94).

5.3. Związek białoruskich imigrantów z krajem pochodzenia

Przechodząc do tematu związków z krajem pochodzenia, ujawniono, że zdecydowana większość białoruskich imigrantów w Warszawie twierdzi, że utrzymuje kontakty z rodziną, przyjaciółmi i znajomymi w kraju pochodzenia. Informują oni również, że dość często wyjeżdżają do kraju, z którego wyemigrowali, i odwiedzają członków rodziny i przyjaciół. Jako przykład można podać poniższe fragmenty rozmów.

Oczywiście pozostaję w kontakcie z rodzicami, krewnymi i przyjaciółmi na Białorusi. Wielu z nich przyjeżdża do mnie w odwiedziny, a ja dość często przyjeżdżam na Białoruś. Nie mogę zrozumieć, jak można nie utrzymywać kontaktów z krewnymi, uważam to za głupie, tym bardziej że mamy otwarte granice i internet. (W_12; K; 23 lata)

Większość mojej rodziny i przyjaciół wspiera mnie od momentu wyjazdu do Warszawy i przez cały czas, kiedy tu mieszkam. Kontakt z nimi utrzymuję poprzez media społecznościowe i rozmowy telefoniczne. Uznawane za oczywiste stwierdzenie „lepiej tu niż na Białorusi” zachęca moje otoczenie, które zostało na Białorusi, do szukania możliwości wyjazdu. Komunikowanie się za pośrednictwem mediów społecznościowych pozwala mi pozostawać w kontakcie praktycznie 24/7. Ja i moi bliscy nie odczuwamy zbytnio odległości i w zasadzie jest ona realna, stosunkowo niewielka, co pozwala mi często przyjeżdżać na Białoruś, a moim krewnym i przyjaciołom często mnie odwiedzać. (W_5; M; 23 lata)

Z powyższych fragmentów wywiadów da się wyczytać, że białoruskich migrantów można określić jako transmigrantów (migrantów transnarodowych) (Glick-Schiller, Basch, Blanc-Szanton 1992: 1; Glick-Schiller 2003), ponieważ aktywnie utrzymują kontakty z krajem, z którego wyjechali, tym samym będąc obecnymi w dwóch krajach i dwóch społeczeństwach jednocześnie. Przyczyniają się do tego otwartość granic, niewielkie odległości geograficzne i rozwój technologiczny. Jednakże w tym przypadku należy również zwrócić uwagę, że migrant często staje się podmiotem buforowym, który jest obecny zarówno w społeczności, z której pochodzi, jak i w społeczności, do której przybywa, chociaż w rzeczywistości jako podmiot przeżywa „podwójną nieobecność” w każdej z nich (Sayad 1999: 56–59). W efekcie trudno stwierdzić, że wpływ tego związku jest równomierny, bowiem białoruscy imigranci nie skupiali się w swoich opowieściach na kwestiach związanych z transferem pieniędzy do krewnych lub przyjaciół, ale niektórzy z nich informowali, że ich indywidualny przypadek migracji wpływa na kształtowanie się motywacji migracyjnej wśród znajomych i krewnych na terytorium wyjścia.

Jeśli chodzi o opis związków pomiędzy białoruskimi imigrantami a krajem pochodzenia, można stwierdzić, że dla białoruskich imigrantów w Warszawie podtrzymywanie tych relacji jest jakby szczególną wartością i przyczynia się do łagodniejszego przebiegu okresu adaptacji w nowym miejscu osiedlenia się. W tym kontekście istotne wydaje się postawienie pytania: czy możliwa jest pełna integracja białoruskich imigrantów ze społeczeństwem przyjmującym?

5.4. Postrzeganie przez białoruskich imigrantów kultury i prawa kraju osiedlenia się oraz zachowanie kultury kraju pochodzenia

Rozmawiając z białoruskimi imigrantami na temat ich postrzegania kultury i prawa kraju osiedlenia, większość stwierdziła, że postrzegała kulturę i prawo kraju imigracji w sposób łatwy, niepowodujący kognitywnego dysonansu ani bolesnej fundamentalnej transformacji. Dowodem na to mogą być poniższe fragmenty wywiadów z białoruskimi imigrantami.

Kiedy przyjechałam do Polski, moje postrzeganie polskiej kultury i prawa przebiegało gładko, ponieważ byłam z nią zaznajomiona od dzieciństwa. Także dla mnie tak ogólnie kultury Białorusi i Polski są bardzo podobne, przynajmniej ja nie widzę zasadniczych różnic, poza językiem, choć i tu białoruski ma podobieństwa do polskiego. Jediną cechą, na którą mogę zwrócić uwagę, jest to, że moim zdaniem Polacy są bardziej wrażliwi. Jednak ogólnie sądzę, że mamy bardzo podobną mentalność do Polaków. (W_14; K; 23 lata)

Postrzeganie polskiej kultury i prawa nie sprawiało mi żadnych trudności. Zaczęę od tego, że nie ma absolutnie żadnych wyraźnych różnic w kulturach naszych narodów. Polska jest krajem w przeważającej mierze katolickim, w którym przywiązuje się dużą wagę do świąt biblijnych, co dotyczy również naszego kraju. A w zasadzie jesteśmy chrześcijanami i w tym przypadku nie sądzę, aby miało znaczenie, czy jesteśmy katolikami, czy prawosławnymi. Jeśli chodzi o język polski, to też ma on pewne podobieństwa, moim zdaniem, jeśli nie z językiem rosyjskim, to przynajmniej z białoruskim, dlatego nie było żadnych trudności w postrzeganiu kultury. Sytuacja z polskim prawem jest podobna, zwróciłbym tylko uwagę na to, że poziom biurokracji w Polsce jest, moim zdaniem, bardzo poważny. (W_2; M; 26 lat)

Postrzeganie kultury i prawa miejsca osiedlenia przez białoruskich imigrantów kształtowane jest głównie poprzez takie określenia, jak: bliskość kulturowa Białorusi i Polski, podobieństwo mentalne czy podobieństwo w zakresie wartości.

Jeśli wziąć pod uwagę podobieństwo wartości, to Światowe Badanie Wartości (WVS – *World Values Survey*) przeprowadzone w latach 2010–2014 (Inglehart et al. 2014) wykazało, że Białorusini z Polakami mają znacznie bardziej podobną hierarchię wartości niż z Rosjanami, choć Białorusinów łączą z Rosjanami bliższe więzi kulturowe i gospodarcze. To z kolei ponownie potwierdza bliskość kulturową Białorusinów i Polaków, co przyczynia się do udanej adaptacji białoruskich imigrantów w społeczeństwie przyjmującym.

W tym kontekście należy również zauważyć, że w kwestiach religijnych białoruscy imigranci zazwyczaj nie podkreślają różnic między katolicyzmem a prawosławiem, lecz mówią o wspólnym chrześcijańskim etycznym imperatywie, który zbliża i formuje kulturowe podobieństwo między Białorusinami a Polakami.

Analizując zachowanie kultury kraju pochodzenia przez białoruskich imigrantów, warto zaznaczyć, że podtrzymywanie kultury miejsca wyjazdu jest powszechną

praktyką życia codziennego. Jako przykład można podać poniższe fragmenty wywiadów z białoruskimi imigrantami.

Ja także zachowuję białoruską kulturę: cały czas obchodzę białoruskie święta, gotuję potrawy jak na Białorusi, oglądam rosyjskojęzyczną telewizję i staram się pielęgnować białoruską kulturę w moich dzieciach. Moje dzieci bardzo dobrze znają język rosyjski, ponieważ w domu mówimy po rosyjsku, a dzieci dość często wyjeżdżają z nami na Białoruś. (W_1; K; 28 lat)

Zachowuję swoją kulturę, mówiąc dość często po rosyjsku, nie tylko w domu, oglądając czasami rosyjskojęzyczną telewizję, ale najczęściej różne filmy i seriale w języku rosyjskim w Internecie, oraz czytając książki w języku rosyjskim. (W_11; M; 24 lata)

Zachowanie kultury kraju pochodzenia przez białoruskich imigrantów nie jest budowane poprzez specyficzne praktyki, a opisywane przez takie zachowania, jak posługiwanie się językiem używanym w kraju pochodzenia (najczęściej rosyjskim); przygotowywanie różnorodnych potraw jak w kraju pochodzenia; oglądanie rozmaitych programów informacyjnych i rozrywkowych w telewizji i Internecie; czytanie literatury napisanej w jednym z języków kraju pochodzenia (najczęściej rosyjskim). Na tej podstawie należy zwrócić uwagę na szczególną rolę języka rosyjskiego, który dla białoruskich imigrantów jest postrzegany jako element kultury białoruskiej. To z kolei może świadczyć o tym, że język nie jest podstawowym elementem konstruowania tożsamości przez białoruskich imigrantów. Jak wspomniano wcześniej, na Białorusi funkcjonują dwa języki państwowe (rosyjski i białoruski), ale językiem dominującym jest rosyjski.

5.5. Plany białoruskich imigrantów dotyczące powrotu do kraju pochodzenia

Podczas rozmów z białoruskimi imigrantami na temat ich ewentualnego powrotu do kraju pochodzenia okazało się, że z reguły uważają, że jest mało prawdopodobny. Istotne jest również to, że część białoruskich imigrantów wskazywała na możliwość kontynuowania procesu migracyjnego, a konkretnie na migrację zarobkową do Stanów Zjednoczonych i Niemiec. Dowodem na to mogą być poniższe fragmenty wywiadów.

Myszę, że mój powrót na Białoruś jest bardzo mało prawdopodobny, można powiedzieć, że moje życie w Warszawie jest już całkowicie złożone: praca, która w zasadzie mi odpowiada, mieszkanie, a poza tym jestem już bardzo przyzwyczajony do stylu życia w metropolii. A co na Białorusi? Tak, oczywiście są tam moi krewni i przyjaciele, ale ogólnie sądzę, że niewiele się tam zmieniło przez te 7 lat, przez które mieszkam w Warszawie, a z tego, co mówią moi przyjaciele i krewni, wręcz przeciwnie, ostatnio jeszcze bardziej się pogorszyło. (W_2; M; 26 lat)

Mój powrót na Białoruś jest oczywiście możliwy, ale bardzo mało prawdopodobny. Do tej pory jestem zadowolony z wszystkiego, co dzieje się w Polsce. Mogę powiedzieć, że przyzwyczałem się do tego kraju i tego miasta. Obecnie po prostu lubię przyjeżdżać do Białorusi w odwiedziny. (W_8; M; 27 lat)

Nie mam zamiaru wracać na Białoruś. Jeśli miałbym gdzieś wyjechać, to pewnie dalej, może do Ameryki, żeby zarobić trochę pieniędzy, ale nie chciałbym tam mieszkać, wróciłbym do Polski. Myślę, że jest to dobra okazja, aby poprawić swoje życie „tutaj” (w Polsce). Wiem, że wielu Polaków tak robi. (W_15; M; 32 lata)

Na podstawie powyższych i innych fragmentów wywiadów z białoruskimi imigrantami w Warszawie można stwierdzić, że wyrażają swój mało możliwy powrót do kraju pochodzenia poprzez takie określenia, jak udane doświadczenie zakorzenienia się w nowym miejscu zamieszkania oraz brak relewantnych zmian strukturalnych i systemowych w kraju wyjazdu. Należy również zauważyć, że niektórzy białoruscy imigranci wskazywali na możliwość kontynuowania procesu migracyjnego do Stanów Zjednoczonych i Niemiec w celach zarobkowych. Jednak, co ciekawe, migracja zarobkowa dla imigrantów z Białorusi jest opisywana jako szansa na poprawę ich życia w Polsce, a nie w miejscu pochodzenia. Może to świadczyć o tym, że białoruscy imigranci postrzegają Polskę jako kraj, który może być ich miejscem stałego pobytu, pomimo ewentualnych trudności, jakie mogą napotkać. Ponadto świadczy to o udanym procesie adaptacji w nowym miejscu zamieszkania.

6. Podsumowanie

Na podstawie powyższej analizy procesu migracji z Białorusi do Polski można stwierdzić, że w ostatnich latach Polska, wśród krajów Unii Europejskiej, stała się głównym krajem imigracji obywateli Białorusi. Najbardziej znaczące strumienie migracyjne pochodzą z zachodniej części Białorusi (obwody brzeski i grodzieński). Wśród białoruskich imigrantów w Polsce dominującym typem dokumentu jest zezwolenie na pobyt stały, co formalnie może wskazywać na osiedleńczy typ migracji. Jednocześnie zezwolenia na pobyt stały są przyznawane białoruskim imigrantom głównie ze względu na ich polskie pochodzenie (na podstawie Karty Polaka). To z kolei może być interpretowane z jednej strony jako migracja do korzeni (Gońda 2017), a z drugiej – Karta Polaka może być pragmatycznym narzędziem upraszczającym legalizację w nowym miejscu osiedlenia, a także ułatwiającym wejście na pierwotny rynek pracy. W związku z tym w dalszych badaniach nad migracją z Białorusi do Polski ważne jest zwrócenie uwagi na specyficzną tożsamość białoruskich imigrantów o polskich korzeniach.

Jeśli chodzi o rozkład terytorialny imigrantów z Białorusi, to w 2020 roku najczęściej zarejestrowano ich w województwach mazowieckim, podlaskim i lubelskim. Warto zauważyć, że dwa z tych województw mają charakter przygraniczny, co świadczy o dużej roli pogranicza jako miejsca osiedlania się imigrantów.

Z analizy profilu społecznego imigrantów z Białorusi wynika, że główną grupą są młodzi ludzie w wieku 20–39 lat z wyższym wykształceniem. Struktura płci wskazuje na niewielką przewagę mężczyzn. Ponadto spis powszechny przeprowadzony na Białorusi w 2019 roku świadczy o tym, że wśród białoruskiej ludności istnieją aspiracje migracyjne. A jeśli wziąć pod uwagę kryzys polityczny 2020 r., prześladowanie obywateli o opozycyjnych poglądach, to aspiracje migracyjne wśród Białorusinów będą częstsze, niż wskazywały na to wyniki spisu powszechnego z 2019 roku.

Jeżeli mówić o motywie migracji z Białorusi do Polski, to na jego formowanie wpływa przeważnie brak (lub opóźnienie) oczekiwanych zmian strukturalnych (a wraz z nimi systemowych) w kraju emigracji. Z drugiej strony kraj imigracji (Polska) jest postrzegany przez białoruskich imigrantów jako miejsce, w którym można realizować szeroko rozumiane projekty życiowe, a to z kolei przyczynia się do wyboru przez białoruskich imigrantów strategii mającej na celu integrację ze społeczeństwem przyjmującym. Świadczy o tym również fakt, że białoruscy imigranci mieszkający w Warszawie wykazują wysoki poziom adaptacji w nowym miejscu zamieszkania. Wyrażają chęć i dążenie do integracji, a nie segregacji. Jednocześnie okazują chęć i gotowość do rozwijania symetrycznych i bliskich relacji ze społeczeństwem przyjmującym, które byłyby oparte na wspólnych wartościach i podobieństwach kulturowych.

Podsumowując niniejszą analizę, przyszłe badania nad migracją z Białorusi do Polski wymagają spojrzenia na ten proces migracyjny z szerszej perspektywy teorii społecznej (Bakewell 2010; de Haas 2010; Van Hear 2010; O'Reilly 2012), z uwzględnieniem złożonych powiązań między kontekstem lokalnym Białorusi i globalnym, a także aktorami zaangażowanymi w proces migracji. Pozwoli to na bardziej szczegółowe i głębsze zrozumienie procesu migracji z Białorusi do Polski jako specyficznego procesu emergentnego składającego się z wielu różnorodnych procesów, na które wpływ mają odmienne zjawiska rzeczywistości społecznej.

Bibliografia

- Adamski J. (2020). *Adaptacja i postrzeganie imigrantów w państwach europejskich. Studium porównawcze*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Anacka M., Okólski M. (2018). Migracje: pojęcia i metoda, w: Lesińska M., Okólski M. (red.). *25 wykładów o migracjach*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, 15–32.
- Andrejuk K. (2015). Bycie imigrantką jako zasób i jako bariera. Prowadzenie działalności gospodarczej w Polsce w narracjach imigrantek z krajów byłego ZSRR. *Studia Socjologiczne*, 216(1), 229–258.
- Andrejuk K. (2015a). Migracja lekarzy czy migracja, aby zostać lekarzem? Kraje pochodzenia i trajektorie kariery cudzoziemskiej kadry medycznej w Polsce. *Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny*, 41(1 (155)), 133–160.
- Andrejuk K., Winiarska A. (2020). Socjologia migracji przed pandemią i w czasach pandemii – „nowa generacja” teorii migracji i adaptacji w kontekście współczesnych wyzwań badawczych. *Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny*, 4(178), 7–16.

- Babbie E. (2007). *Badania społeczne w praktyce*. Warszawa: PWN.
- Bakewell O. (2010). Some reflections on structure and agency in migration theory. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10), 1689–1708.
- Bakewell O., De Haas H., Kubal A. (2012). Migration systems, pioneer migrants and the role of agency. *Journal of Critical Realism*, 11(4), 413–437.
- Berger P. L., Luckmann T. (2010). *Społeczne tworzenie rzeczywistości: traktat z socjologii wiedzy*. Warszawa: PWN.
- Berry J. W. (1980). Acculturation as varieties of adaptation, in: Padilla A. (ed.). *Acculturation: Theory, models and some new findings*. Boulder: Westview Press, 9–25.
- Berry J. W. (1989). Imposed etics, emics, derived etics: The operationalization of a compelling idea. *International Journal of Psychology*, 24, 721–735.
- Berry J. W. (1997). Immigration, acculturation and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46, 5–68.
- Berry J. W. (2001). A psychology of immigration. *Journal of Social Issues*, 57, 615–631.
- Berry J. W. (2010). Mobility and acculturation, in: *The psychology of global mobility*. New York: Springer, 193–210
- Bloch N., Gozdzik E. M. (red.). (2010). *Od gości do sąsiadów: integracja cudzoziemców spoza Unii Europejskiej w Poznaniu w edukacji, na rynku pracy i w opiece zdrowotnej: praca zbiorowa*. Poznań: Centrum Badań Migracyjnych UAM.
- Bourdieu P. (2018). The forms of capital, in: *The sociology of economic life*. Routledge, 78–92.
- Brunarska Z., Lesińska M. (2014). *Poland as a(n) (Un)attractive Destination for Belarusian Labour Migrants. CARIM-East Research Report, CMR Working Paper 70/128*. Warsaw: Centre of Migration Research (CMR).
- Castles S., De Haas H., Miller M. J. (2014). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. New York: Palgrave Macmillan.
- Castles S., Korac M., Vasta E., Vertovec S. (2002). *Integration: Mapping the field*. University of Oxford, Centre for Migration and Policy Research and Refugee Studies. Home office Online report, No 29 (3), 115–118.
- Castles S., Miller M. J. (2011). *Migracje we współczesnym świecie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- CBOŚ. (2019). *Stosunek do innych narodów*. Komunikat z badań nr 17.
- Cieślińska B. (2012). *Emigracje bliskie i dalekie: Studium współczesnych emigracji zarobkowych na przykładzie województwa podlaskiego*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.
- De Haas H. (2010). The internal dynamics of migration processes: A theoretical inquiry. *Journal of ethnic and migration studies*, 36(10), 1587–1617.
- Demuth A. (2000). Some conceptual thoughts on migration research. *Theoretical and methodological issues in migration research: Interdisciplinary, intergenerational and international perspectives*, 21–57.
- Dolińska A. (2014). Praktykowanie białoruskości w strategiach rodzicielskich migrantów. *Studia Migracyjne-Przegląd Polonijny*, 40(2 (152)), 203–218.
- Dolińska A. (2017). Wysoko wykwalifikowane migrantki z Ukrainy i Białorusi na pierwotnym rynku pracy w Polsce – przyczynek do badań. *Studia Humanistyczne AGH*, 16(1), 93–109.
- Giddens A. (2001). *Nowe zasady metody socjologicznej*. Kraków: Wydawnictwo Nomos.
- Giddens A. (2003). *Stanowienie społeczeństwa. Zarys teorii strukturacji*. Poznań: Wydawnictwo Zysk i S-ka.

- Glick-Schiller N. (2003). The Centrality of Ethnography in the Study of Transnational Migration, in: Foner N. (ed.). *American Arrivals: Anthropology Engages the New Immigration*. Santa Fe: School of American Research Press, 99–128
- Glick-Schiller N., Basch L., Blanc-Szanton C. (1992). *Transnationalism: A new analytic framework for understanding migration*. *Annals of the New York academy of sciences*, 645(1), 1–24.
- Główny Urząd Statystyczny (2016). *Rocznik Demograficzny 2016*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- Główny Urząd Statystyczny (2017). *Rocznik Demograficzny 2017*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- Główny Urząd Statystyczny (2018). *Rocznik Demograficzny 2018*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- Główny Urząd Statystyczny (2019). *Rocznik Demograficzny 2019*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- Główny Urząd Statystyczny (2020). *Rocznik Demograficzny 2020*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- Gońda M. (2017). Mobilność edukacyjna w sytuacji migracji do korzeni: polska diaspora na studiach w kraju przodków. *Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny*, 43(1 (163)), 229–258.
- Górny A., Kaczmarczyk P. (2003). *Uwarunkowania i mechanizmy migracji zarobkowych w świetle wybranych koncepcji teoretycznych*. Warsaw: ISS UW.
- Górny A., Kaczmarczyk P., Napierała J., Toruńczyk-Ruiz S. (2013). *Raport z badania imigrantów w Polsce*. Warszawa: Fundacja Ośrodek Badań nad Migracjami.
- Grabowska I. (2019). *Otwierając Głowy. Migracje i kompetencje społeczne*. Warszawa: Wydawnictwo Scholar.
- Grzymała-Kazłowska A., Łodziński S. (2008). Zakończenie, w: Grzymała-Kazłowska A., Łodziński S. (red.). *Problemy integracji i migracji. Koncepcje, badania, polityki*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 245–252.
- Habermas J. (2008) Ach, Europa, in: *Kleine politische Schriften XI*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 88–95.
- Holstein A. J., Gubrium J. F. (2011). The Constructionist Analytics of Interpretive Practice, in: Denzin K. N., Lincoln S. Y., Oaks T. (eds.). *The SAGE Handbook of Qualitative Research*, 341–358.
- Horolets A., Lesińska M., Okólski M. (2018). *Raport o stanie badań nad migracjami w Polsce po 1989 roku*. Warszawa: Komitet Badań nad Migracjami PAN.
- Hut P. (2021). Karta Polaka jako instrument polityki łączności z zagranicznymi rodakami w latach 2008–2020. *Przegląd europejski*, (1), 203–215.
- Inglehart R., Haerpfer C., Moreno A., Welzel C., Kizilova K., Diez-Medrano J., Lagos M., Norris P., Ponarin E., Puranen B. et al. (eds.). (2014). *World Values Survey: Round Six – Country-Pooled Datafile Version*: www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV6.jsp. Madrid: JD Systems Institute.
- Jaroszewicz M., Kindler M. (2015). Irregular migration from Ukraine and Belarus to the EU: A risk analysis study. *CMR Working Papers*, No. 80/138, Warsaw: Centre of Migration Research (CMR).
- Kacperska E., Kacprzak M., Kmieć D., Król A., Łukasiewicz K. (2019). *Migracje międzynarodowe w Europie: trendy, problemy, wyzwania*. Warszawa: Wydawnictwo SGGW.
- Kim Y. Y. (1988). *Communication and Cross-cultural Adaptation: An Integrative Theory*, Clevedon. United Kingdom: Multilingual Matters.

- Kritz M. M., Lim L. L., Zlotnik H. (1992). *International Migration Systems: A Global Approach*. Oxford: Clarendon Press.
- Lee E. S. (1966). A theory of migration. *Demography*, 3(1), 47–57.
- Madison G. (2006). *Existential migration. Existential analysis*, 17(2), 238–260.
- Massey D. S., Arango J., Hugo G., Kouaouci A., Pellegrino A., Taylor J. E. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and development review*, 43–466.
- Migracje.gov.pl (2020). *Mapy i dane statystyczne. Imigranci i służby migracyjne Polski*. <https://migracje.gov.pl/>
- Mucha J. (2005). *Oblicza etniczności: studia teoretyczne i empiryczne*. Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos.
- National Statistical Committee of the Republic of Belarus (2017). *Demographic Yearbook of the Republic of Belarus. Minsk: National Statistical Committee of the Republic of Belarus*.
- National Statistical Committee of the Republic of Belarus (2018). *Demographic Yearbook of the Republic of Belarus. Minsk: National Statistical Committee of the Republic of Belarus*.
- National Statistical Committee of the Republic of Belarus (2019). *Demographic Yearbook of the Republic of Belarus. Minsk: National Statistical Committee of the Republic of Belarus*.
- O'Reilly K. (2012). *International migration and social theory*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Okólski M. (2011). Modernizacyjna rola migracji. *CMR Working Papers*, 46/104. Warsaw: Centre of Migration Research (CMR).
- Palczyński T. (2017). Procesy asymilacji, transkulturowej i uniwersalizacji kulturowej: przegląd problematyki. *Krakowskie Studia Międzynarodowe*, 14(3), 63–81.
- Petrakova Y. (2022). Belarus in the Eurasian Migration System: The Challenges of the Last Decade and Their Consequences. *Central and Eastern European Migration Review*, 11(1), 125–144.
- Redfield R., Linton R., Herskovits M.J. (1936). Memorandum for the Study of Acculturation. *American Anthropologist*, 38(1), 149–152.
- Salamońska J., Toruńczyk-Ruiz S. (2018). Migranci jako populacja trudna do zbadania: wyzwania metodologiczne, w: Lesińska M., Okólski M. (red.). *25 wykładów o migracjach*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, 33–46.
- Sayad A. (1999). *La double absence. Des illusions de l'émigré aux souffrances de l'immigré*. Paris: Éditions du Seuil.
- Schütz A. (1962). Symbol reality and society, in: *Collected papers I*. Dordrecht: Springer, 287–356.
- Schütz A. (2006). Potoczna i naukowa interpretacja ludzkiego działania, w: Jasińska-Kania A., Nijakowski L., Szacki J., Ziółkowski M. (red.). *Współczesne teorie socjologiczne*, t. 3. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, 867–893.
- Schütz A. (2008). *O wielości światów. Szkice z socjologii fenomenologicznej*. Kraków: Wydawnictwo NOMOS.
- Silverman D. (2007). *Interpretacja danych jakościowych*. Warszawa: PWN.
- Straż Graniczna [@Straz_Graniczna]. (2022, 17 lutego). Od 18 sierpnia 2020 r. Polska udzieliła pomocy ponad 26 tys. obywatelom Białorusi represjonowanym na terytorium Białorusi [Tweet]. Twitter. https://twitter.com/Straz_Graniczna/status/1494345877921669125?s=20&t=DYm6qSkNc6-algF45U0P2Q (data dostępu: 07.05.2022).
- Urry J. (2007). *Mobilities*. Cambridge: Polity Press.
- Urry J. (2017). *Socjologia mobilności*. Warszawa: PWN.
- Urząd do Spraw Cudzoziemców (2021). Obywatele Białorusi w Polsce – raport. <https://www.gov.pl/web/udsc/obywatele-bialorusi-w-polsce-raport> (data dostępu: 21.11.2021).

- Van Hear N. (2010). Theories of migration and social change. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10), 1531–1536.
- Vertovec S. (2007). Super-Diversity and Its Implications. *Ethnic and Racial Studies*, 30(6), 1024–1054.
- Weinberg D. (2008). The philosophical foundations of constructionist research, in: Holstein A. J., Gubrium J. F. (eds.). *Handbook of constructionist research*. New York, London: The Guilford Press, 13–39.
- Winięcka K. (2016). *Strategia – migracja – adaptacja. Rodziny młodych migrantów polskich w Londynie po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej*. Gdańsk: Wydawnictwo Naukowe KATEDRA.
- Winięcka K. (2020). Polscy migranci w Londynie w obliczu Brexitu – (re)adaptacja? Wyniki badań wstępnych. *Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny*, 4 (178), 71–95.
- Włodarczak K. (2005). Proces adaptacji współczesnych emigrantów polskich do życia w Australii. *CMR Working Papers* 3/(61). Warszawa: CMR.
- Zwierzdzyński M. K. (2012). Konstruktywizm a konstrukcjonizm. *Principia*, (56), 117–135.
- Национальный статистический комитет Республики Беларусь (2020). Статистический ежегодник Гомельской области 2020. Минск: Национальный статистический комитет Республики Беларусь.
- Национальный статистический комитет Республики Беларусь (2020a). Статистический ежегодник Гродненской области 2020. Минск: Национальный статистический комитет Республики Беларусь.
- Национальный статистический комитет Республики Беларусь (2020b). Статистический ежегодник Могилевской области 2020. Минск: Национальный статистический комитет Республики Беларусь.
- Национальный статистический комитет Республики Беларусь (2020c). Статистический ежегодник Витебской области 2020. Минск: Национальный статистический комитет Республики Беларусь.
- Национальный статистический комитет Республики Беларусь (2020d). Статистический ежегодник Брестской области 2020. Минск: Национальный статистический комитет Республики Беларусь.
- Национальный статистический комитет Республики Беларусь (2020e). Статистический ежегодник города Минска 2020. Минск: Национальный статистический комитет Республики Беларусь.
- Национальный статистический комитет Республики Беларусь (2020f). Статистический ежегодник Минской области, 2020. Минск: Национальный статистический комитет Республики Беларусь.
- Национальный статистический комитет Республики Беларусь (2020g). Статистический ежегодник Республики Беларусь 2020 г. Минск: Национальный статистический комитет Республики Беларусь.
- Национальный статистический комитет Республики Беларусь (2021). Итоги переписи населения Республики Беларусь 2019 году, т. 2. Минск: «Альтиора Форте».